

Johannes Ittens

Fargekontraster

Merete Høie, september 2012

Innhold

Fargekontraster	3
Fargenes egenkontrast/Kulørtonekontrast.....	4
Kontrasten mellom lys og mørk	5
Kontrasten mellom varm og kald	6
Komplementærkontrast.....	6
Simultankontrast	8
Kvalitetskontrast.....	9
Kvantitetskontrast.....	10
Kilder.....	11

Fargekontraster

Johannes Itten (1888 – 1967) var en sveitsisk fargeteoretiker, designer, maler og kunstpedagog. Han beskriver 7 fargekontraster som han definerer som synlige forskjeller som kan registreres mellom ulike fenomener.

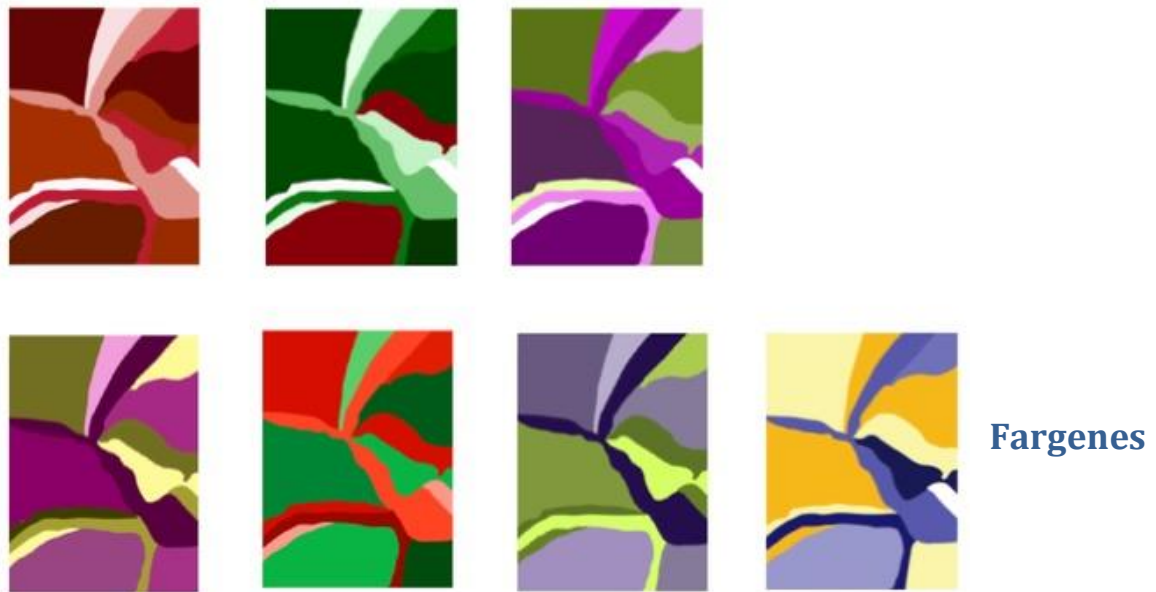
Ordet kontrast betyr å være ulik, motsetning, et motstykke eller forskjellig fra. Kjente kontraster er liten – stor, kald – varm, søt – sur eller svart – hvit.

Hvert kontrastpar har egenskaper som hver på sin måte gir oss store uttrykksmuligheter innenfor arbeidet med farger, og dermed hvordan vi bruker og utnytter dem. Bruk av kontraster er viktig for hvordan vi opplever farge og form. Det oppstår sammenhenger som kan hjelpe deg til å bruke fargene mer bevisst, og du kan få forsterket det uttrykket du ønsker. Bruk av kontraster skaper liv, bevegelse og kanskje uro, alt etter hvordan kontrastfargene settes sammen. Bruk av farger og fargekontraster kan fremheve og forsterke en form eller kamuflere den.

Ved å organisere fargene i grupper av kontraster, tydeliggjør vi at alle farger forholder seg til alle farger. Kontrastparene er farger som Itten mente hørte sammen, fordi de representerer hverandres motsetninger.

Itten deler fargene inn i 7 følgende kontraster:

1. Fargenes egenkontrast / Kulørtonekontrast
2. Kontrasten mellom lys og mørk
3. Kontrasten mellom kald og varm
4. Komplementærkontrast
5. Simultankontrast
6. Kvalitetskontrast
7. Kvantitetskontrast / Mengdekontrast

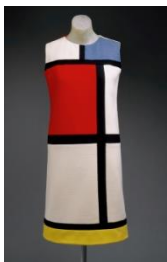

egenkontrast/Kulørtonekontrast

Den enkleste kontrasten er fargenes egenkontrast eller kulørtonekontrasten. Når en skal uttrykke denne kontrasten, har en bruk for minst tre klare, sterke farger som er forskjellige fra hverandre.

Primærfargene rød, gul og blå danner den skarpeste kontrasten mellom kulørtone. Disse tre fargene i kombinasjon f.eks på en plakat eller i et utstillingsvindu, tiltrekker seg oppmerksomhet.

Sekundærfargene oransje, lilla og grønn gir en mindre tydelig kontrast, og tertiærfargene gir en enda svakere kontrast.

Alle farger kan brukes, men de må brukes i sin reneste strålekraft. Fargene blir forsterket sammen med hvitt og svart, særlig de som er helt rene. De blir klarere sammen med svart, mens de mister litt av klarheten sammen med hvitt. Derfor blir inntrykket av denne kontrasten fargerik og bestemt.

Kontrasten mellom lys og mørk

Dersom vi bruker farger som er veldig lyse mot farger som er veldig mørke, oppstår en stor kontrast. Kontrasten mellom svart og hvitt gir den aller største kontrasten mellom lys og mørk. Mellom dem ligger et hav av gråtoner. Gråtonene som ligger mellom disse ytterpunktene, oppleves ulikt alt etter hvilke farger de står sammen med. Mellomgrått ser f.eks mørkere ut sammen med hvitt enn med svart. Det samme gjelder for andre farger med ulike valører. Mellomblått eller andre farger som ligger omtrent midt på valørskalaen, virker lysere sammen med mørke farger og mørkere sammen med lyse farger. I fargesirkelen ligger den største kontrasten mellom gul og lilla. Gult er den lyseste fargen og lilla er den mørkeste.

Dette er en viktig kontrast for å skape spenning i en komposisjon.

Kontrasten mellom varm og kald

Kontrasten mellom kaldt og varmt er kontrasten mellom farger som synes å ha ulike temperaturer, farger som virker varme og kalde. Gul, guloransje, rødoransje, rød og rødlilla (høyre side av fargesirkelen) kan vi se på som varme farger, mens gulgrønn, grønn, blågrønn, blå og blålilla (venstre side av fargesirkelen) er kalde. Gult og lilla ligger midt i mellom de varme og kalde fargene, og det avhenger av fargetonen hvilken farge de heller mot, og om vi regner dem som kalde eller varme farger (simultankontrast) Jo lengre avstand det er mellom en varm og en kald farge i fargesirkelen, desto større blir kontrasten. Varmt gult og blågrønt gir mindre kontrast enn varmt gult og blått.

Ved hjelp av varme og kalde farger kan en få frem nærhet og avstand (varme farger virker nære, kommer mot en, mens kalde farger trekker seg vekk og virker fjerne,) lys og skygge og volum. En kald hovedfarge vil fremheve de varme fargeflekkene.

Komplementærkontrast

Itten definerer to farger som komplementære hvis den innbyrdes blandingen av dem resulterer i nøytralt grått. Komplementærfargene står rett overfor hverandre i fargesirkelen.

Det er spesielt tre komplementærfargepar Itten omtaler: gul – lilla, oransje – blå og rød – grønn. Hvert av disse fargeparene har sine karakteristikk. Gul – lilla har samtidig den sterkeste lys-mørk kontrasten. Blå – oransje har en sterk kald-varm kontrast, og rød – grønn har samme lysstyrke og representerer av den grunn også en kvalitetskontrast.

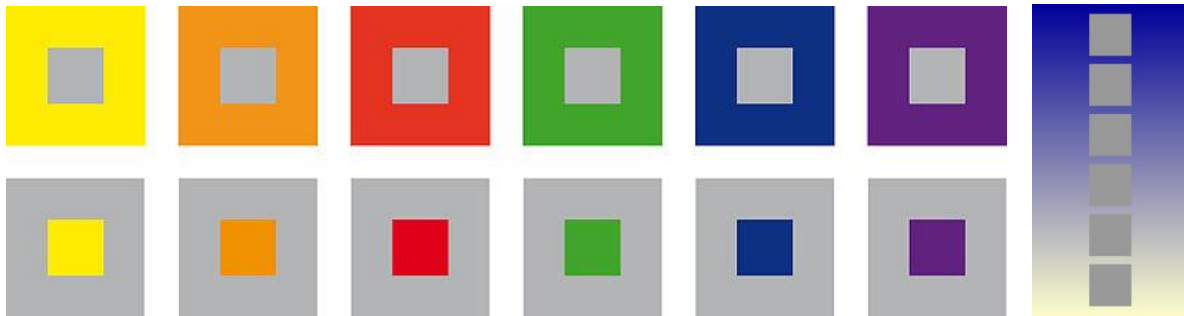

Komplementærfargene utgjør noen underlige par. De står mot hverandre samtidig som de trenger hverandre for å fremheve og forsterke hverandre. Den gule fargen virker f.eks gulere sammen med lilla enn med blått. Ved siden av hverandre bringer de frem et intenst liv, en maksimal kontrast. Men når de blir blandet, “dreper” de hverandre og blir grå. Ønsker du at en bestemt farge eller form i produktet ditt skal få oppmerksomhet, kan komplementærkontrasten hjelpe deg. Vær oppmerksom på at enkelte farger krever forholdsvis mer plass for å få oppmerksomhet enn de andre. Gult får f.eks lettere oppmerksomhet enn lilla og krever derved mindre flate. Dette kommer vi tilbake til i forbindelse med kvantitetskontrast/mengdekontrast.

Simultankontrast

Når vi setter to farger sammen, ser det ut som om de er forandret i forhold til hvordan de så ut hver for seg. Kontrasten mellom fargene øker. Alle farger og valører blir påvirket av de fargene og valørene de har rundt seg. Det virker som om kontrasten mellom farger som står mot hverandre, er større enn de er i virkeligheten. Dette kaller vi simultankontrast. Simultan betyr "samtidig"

Simultankontrasten oppstår både mellom kulørte og ukulørte farger. Lyse fargefelt vil virke større på en mørk bakgrunn enn på en grå. En like stor mørk flate vil virke mindre på en lys bakgrunn. Om du f.eks legger en grønn fargeprøve på en gulgrønn og en blågrønn bakgrunn, ser du at fargen forandrer seg vesentlig. Vi sier at fargene påvirker hverandre. Det er dette vi opplever når farger blir satt sammen, det skjer ikke noe med selve fargen. Det er en kontrast som vi uten videre lager i hodet vårt. Vår opplevelse er at farger forandrer seg i forhold til bakgrunnen. Og det er det vi til enhver tid ser, vi må ta hensyn til.

Denne kontrasten har stor betydning for alt arbeid med farger. Den kan brukes for å gi liv og karakter i bilder eller produkter. Det betyr at du ofte må prøve farger mot hverandre før du oppfatter sammensetningen på en god måte.

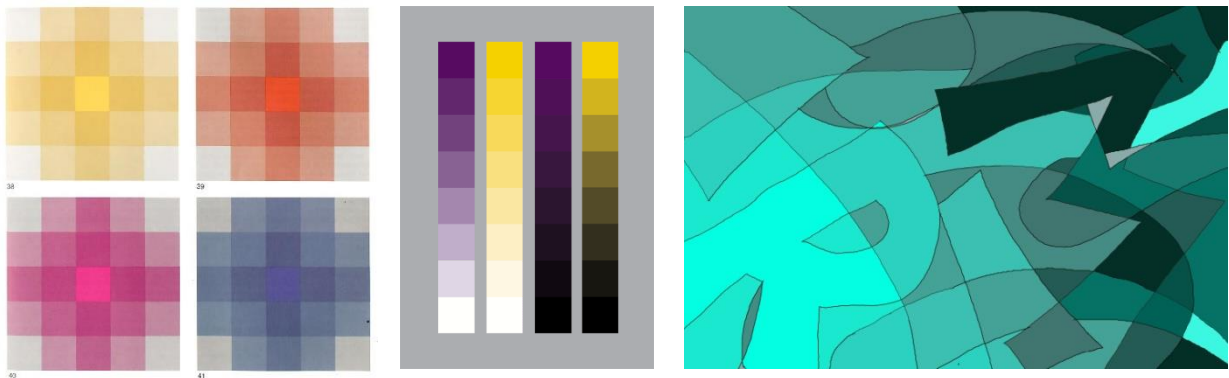
Kvalitetskontrast

Når vi setter sammen sterke og klare farger mot svake og duse, vil det oppstå en kontrast som vi kaller for kvalitetskontrast. Vi sier at farger som er sterke har høyere kvalitet enn svake farger. Dersom vi setter sammen flere farger som er duse, vil en sterk farge skille seg ut. Omgivelsene vil gjøre at kvaliteten blir framhevet. Dersom det er stor forskjell på fargekvaliteten, sier vi at kontrasten er stor.

Om vi blander svart og hvitt inn i en farge, mister den fargestyrken. Det skjer også om vi blander en farge med komplementærfargen sin. Fargen blir mer grumsete. Det kaller Itten kvalitetsendring.

En kan gjøre farger uklare (brekke dem) på fire forskjellige måter:

1. Brekke med hvitt – Fargekarakteren her vil generelt bli noe kaldere. Men hver farge som blir blandet ut, får en forskjellig virkning.
2. Brekke med svart – Gult mister sin strålekraft og får noe sykelig over seg, nærmest giftig. Fargen mister sin strålekraft. Lilla blir enda dystre enn tidligere, den visner bort og blir helt lysløs. Rødt får en lilla klang. Blått blir helt borte, den tåler bare litt svart i seg før den mister strålekraften helt. Grønt derimot kan tåle mange forskjellige mengder med svart før den blir borte, og den er ganske brukbar i flere varianter.
3. Brekke med grått – Fargen beholder sin fargetone, dvs at rød hele tiden er rødaktig. Er den blå, blir den blåaktig uansett blanding. Men felles for alle fargene er at de generelt blir mattere enn den tilsvarende rene fargen, Vi kan på en måte si at farger blir nøytrale når de blir iblandet grått.
4. Brekke med komplementærfargen – Tilføyer du gult til lilla, vil du få frem toneverdier mellom lysegult og mørk lilla. Vi vet allerede at grønn og rød er så å si like lyse i toneverdi, men blir de blandet med hverandre, daler de ned i det gråsvarte. Du kan få frem utrolig spennende og sjeldne fargeblandingstoner ved bare å føye til hvitt i din komplementærfargeblanding. Hvitt virker klargjørende på en grumsete blanding.

Kvantitetskontrast

Kvantitet er det samme som mengde, og mengde dreier seg her om flatestørrelse. Fargene har ulik styrke. Gult har mye lys, mens blått har en mye mørkere fargevalgør. Derfor må vi ha ulik mengde av dem for at de skal bli like sterke. Den sterkeste fargen mener vi er gult, mens lilla er den svakeste fargen. Vi må ha et mye større lilla fargefelt for å veie opp/få balanse sammen med et felt med gult.

I følge Goethe, tysk dikter og vitenskapsmann som har utgitt et stort verk om fargelære, kan fargene graderes utfra deres intensitet slik: gult 9, oransje 8, rødt 6, lilla 3, blått 4 og grønt 6. Han mente at gult, med så sterk intensitet som 9, krevde en større del av en annen farge for å få harmoni i en sammensetning. Om vi ser på tallene i rekken han satte opp, må f.eks den lilla fargen være tre ganger større enn den gule.

42

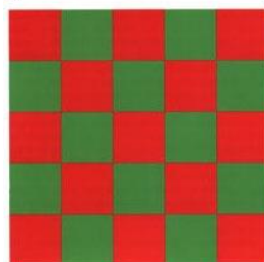
43

44

45

Kilder

Grete Haaland Sund, "Form Tegning Farge," Yrkeslitteratur as., side 231-238

Calina Pandeley Yttredal, "Farge," Yrkesopplæring ans, side 46-49

Ingunn Bratteli Moen, "Formgiving, tegning, form, farge," Yrkesopplæring ans, side 183-198

Evrin, Lerpold og Strømme, "Det skapende menneske, tegning, form og farge 1,"
Universitetsforlaget, side 247-263

Løvstad og Strømme, "Design og Håndverk Grunnbok," Gyldendal undervisning side 50-58